

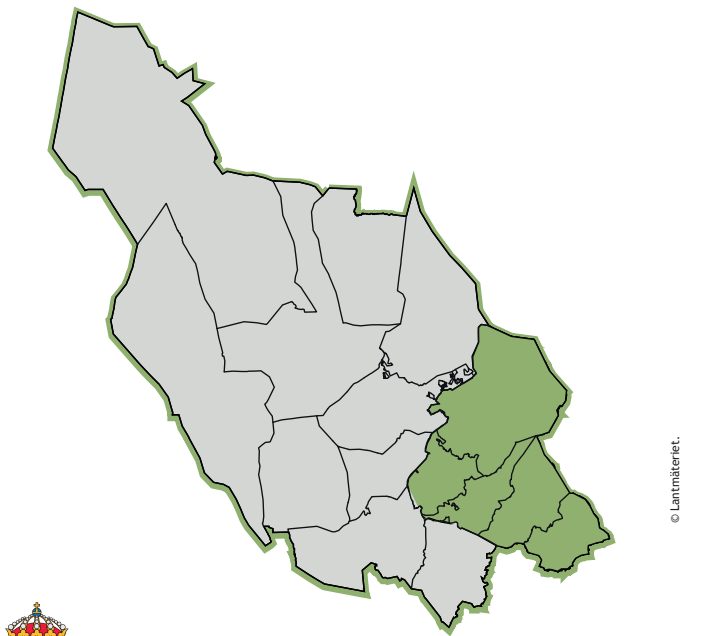
Välkommen till naturreservaten i sydöstra Dalarna – Falun, Borlänge, Säter, Hedemora och Avesta

Här består naturen främst av stora barrskogar. Men kring sjöar och vattendrag breder ett vackert odlings-landskap ut sig med lummiga lövskogar.

Särskilt besöksvärda naturreservat i området beskrivs i foldern i de gröna rutorna med ett fotografi från platsen.

I Dalarna kan du besöka runt 300 naturreservat och tre nationalparker. Den här foldern beskriver kortfattat de naturreservaten i Dalarnas sydostligaste kommuner.

Nya reservat tillkommer hela tiden. Går du in på lansstyrelsen.se/dalarna/naturreservat får du en upp-daterad lista och mer ingående beskrivning av natur-reservaten. Ytterligare tre länsdelfoldrar planeras.

© Länsmuseet.

Producerad 2015 av Länsstyrelsen Dalarna; Tel 010-225 00 00
www.lansstyrelsen.se/dalarna/naturreservat
Omslagsbild: Jens Montelius Risberg/Kloster i Hedemora.
Foto: Länsstyrelsen Dalarna där inte annat anges.

Naturreservat i sydöstra Dalarna

Falun, Borlänge, Säter, Hedemora och Avesta

1. Granåsen

Efter en storm år 2001 ligger här massor av träd som ett gigantiskt plockepinn. Här trivs ovanliga skalbaggar i de döda trädens ved. Längs Lungsjön är det lummigt och vackert – kanske den vackraste åsträckan i regionen? Bland de fallna träden kan det vara både svårt och farligt att ta sig fram, men spännande!

2. Korantberget

Här finns vackra strövområden med gott om bär och svamp. Området ligger långt från civilisationen och innehåller inga leder, men djurens stigar går att följa. Vildmarkskänslan är stor.

3. Väckelberget

Från den branta klippan högst upp på Väckelberget har du en milsvid utsikt. Väckelberget är ett typiskt sydväxtberg (läs mer i faktarutan).

Här kan du hitta växter som vill ha ett varmare klimat, som lind, lönn, hassel, myskmadra, blåsippa, getrams, norrlandsviol och kungsljus. Följ trapporna för att komma upp på platan och utsikten. Ofta häckar pilgrimsfalken här. Var försiktig så att du inte stör den, när du besöker berget!

Foto: Maria Jons

4. Kurbergsmyrarna

Vid Kurbergsmyrarna finns en gammal och fin skog, trädristningar från förr och ett märkligt källkupolkärr. En fåbodstig från Enviken till Alderbacka fåbodar passerar genom området.

5. Mossgräsberget

Här växte en lövskog upp efter en skogsbrand i slutet av 1800-talet. Sommaren 2011 brände Länsstyrelsen den norra delen av området för att gynna arter som är beroende av återkommande bränder. Besök gärna brännan, men se upp för fallande grenar och träd. Mer om skogsbränder i faktarutan.

6. Väsjön

Här finns en gammal skog med vresiga och knotiga tallar och granar. Det är en lättvandrad skog, men utan stigar.

7. Källmyrarna

I den här gamla barrskogen kan du tidigt på våren se tjädern spela. Området har brunnit för länge sedan.

8. Bjursås prästskog

Här finns barrskogar och lövskogar, ängar och rinnande vatten. Området ligger lättbesökt mitt i Bjursås. Här kan du vandra, rida och åka skidor.

9. Sanders gammelskog

En gammal granskog som är rik på svampar och fåglar.

10. Kårarvsgruvan

En av Sveriges mineralrikaste platser. Gamla gruvhål som binds ihop av en kort naturstig.

11. Lugnet

Lugnet är ett stort friluftsområde i utkanten av Falun, med ett vackert jordbrukslandskap och skogsmark.

12. Hyttnäs

Intill Carl Larsson-gården finns ett småskaligt odlingslandskap som konstnären flitigt använde som inspiration till sitt sundbornsmaleri.

13. Stämshöjen

Här har äkta stormhatt sin enda vilda växtplats i Dalarna. Arten beskrevs första gången av Linnés svärfar Johan Moreaus. Äkta stormhatt är akut utrotningshotad.

14. Rottnebyskogen

Här kan du ströva omkring i en gammal skog och fika med utsikt över Hosjön. Fina vandringsleder och rastplatser.

15. Se separat ruta.

16. Gramsängs udde och Kyrkbytjärn

Gramsängs udde är en del av Svärdsjöåsen, som i sin tur är en biås till Badelundaåsen - se även faktarutan. Udden sticker ut i Kyrkbytjärn, Faluns finaste fågelsjö.

17. Sifferboberget-Skalsberget

Till Sifferboberget-Skalsbergets topp leder en vandringsled upp till ett vindskydd med eldplats. Här har du en fin utsikt över bygden. I den gamla tallskogen trivs tjäder och hackspett.

18. Lennhedåsen

Reservatet bildades för att skydda åsformationen som är en del av Badelundaåsen. Läs mer i faktarutan på andra sidan. Här finns i dag också en vattentäkt för Borlänge och Falun.

19. Sjöberget

Sjöberget reser sig som en markant bergsknalle i norra utkanten av Kvarnsveden. Den gamla granskogen har flera vandringsleder och två rastplatser.

20. Båttstad-Mellsta

Här kan du träna i motionsspår, bada, fiska och cykla på fina stigar och leder. På campingen finns minigolf och en matservering. Skuggviol och backsvala är två sällsynta arter som trivs här.

21. Älvravinerna

Reservatet är en grön lunga mellan Bullerforsen och Domnarvsbron. I den lummiga lövskogen växer bland annat springkorn. På båda sidor om älven finns trevliga promenadstråk och fiskebryggor.

22-23. Rostö, Nordanö, Tyskö, Nästö, Prästö

Dessa helt obebyggda, äldre tallskogsbeklädda öar har skyddats för friluftslivets räkning. På vintern finns plogade skridskobanor strax intill öarna.

24. Lindön

I Ösjön ligger den lilla Lindön, Dalarnas första naturreservat. Här finns resliga gamla lindar. Linden är ett värmeälskande träd som är ovanlig i dessa trakter.

25. Länsklacken

Länsklacken är rejält kuperat och korsas av flera gamla fåbodleder för vandring.

26. Smäcken

En lummig grönska, öppna marker, källor och vattendrag gör Smäcken till en värdefull oas för olika växter, djur och människor.

27. Frostbrunnsdalen

Frostbrunnsdalen är en brant och djup ravinbildning med lummig växtlighet. På våren är det som vackrast. Då prunkar växtligheten och fågellivet sjuder. Här finns artesiska källor där vattnet genom naturligt tryck pressas upp.

28. Se separat ruta.

15. Runns norra öar

Sjön Runn med dess omväxlande natur är välbesökt både sommar och vinter. På sommaren finns badplatser och kanotuthyrning. På vintern plogas flera mil skridskobanor. Det gör det möjligt för många att ge sig ut på isarna. På öarna växer mest gammal tallskog som är viktig för flera djur och växter. Här trivs den ovanliga skalbaggen reliktböck. Den vill ha gamla tallar som får mycket sol. Spår från de ovala kläckningshälen i barken kan du se på tallar som står längs stränderna i söder.

29. Rommehed

Tranpet från många soldater har skapat en stäppliktande miljö här. De speciella förhållandena gynnar arter som annars inte finns såhär långt norrut. Till exempel tallriksäggsvamp och det bandade byxbiet. Här finns också en stäppflora med kummin och gulmåra.

30. Långsjöskogen

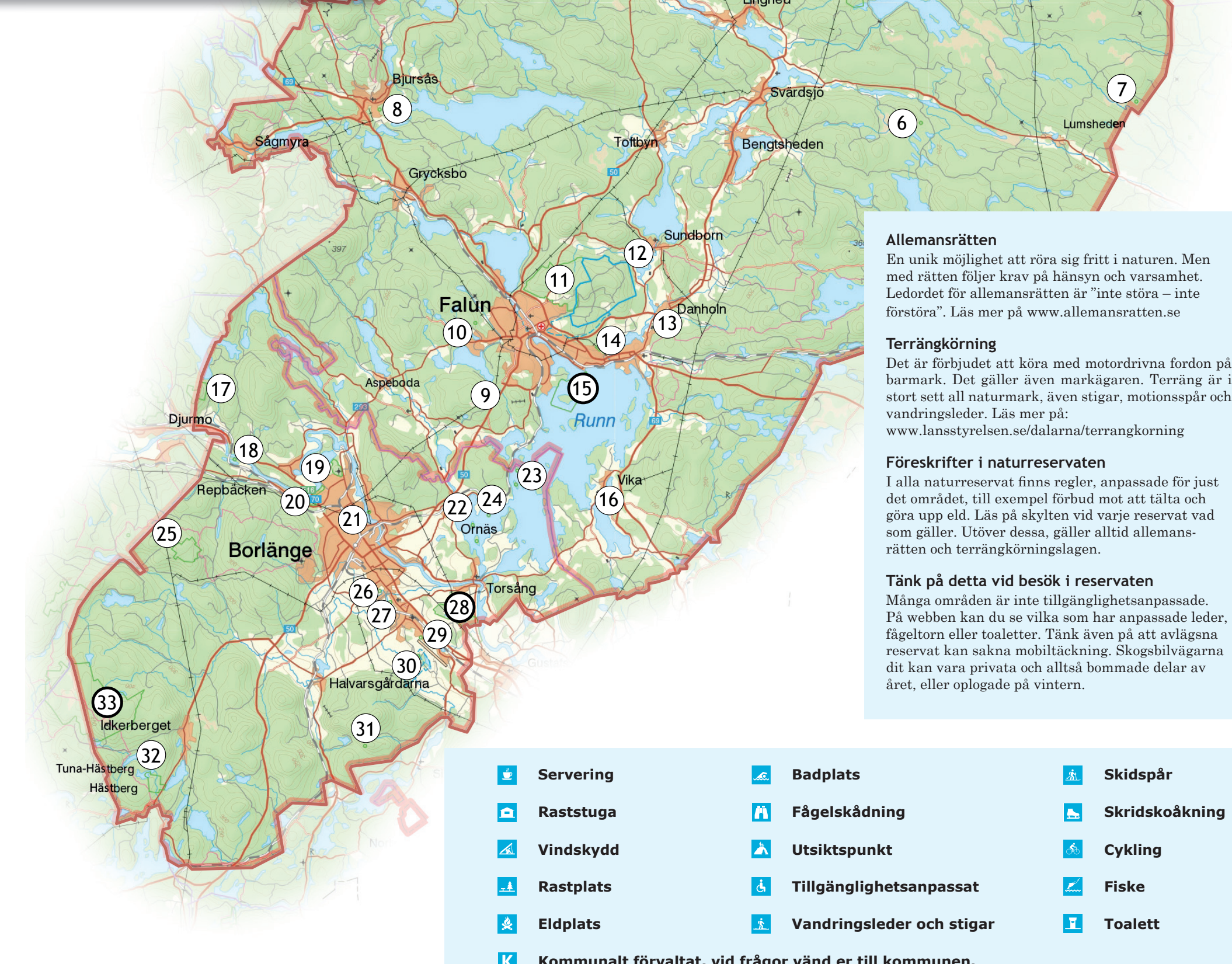
Här promenerar du till badplatsen eller för att se vit-sippor och höra fågelsång. Skogen består av olika miljöer, som gynnar många arter; tibast, snok och hackspett.

28. Holmsjöarna

Holmsjöarna är en av Dalarnas främsta fågel-sjöar. Hela 160 fågelarter har setts och ett 80-tal kan räknas som häckfåglar (fåglar som stan-nar kvar och lägger ägg). Några av dem är vigg, brunand, skäggdopping, tornfalk, hornuggla och kärrhök. Fiskgiuse och lärkfalk kan du också se när de jagar vid sjöarna.

Det är tack vare sjöarnas växter som det finns ett rikt fågelliv. Blomvass, korsandmat och kalmus är växter som har sin nordvästligaste utpost här.

	Servering		Badplats		Skidspår
	Raststuga		Fågelskådning		Skridskoåkning
	Vindskydd		Utsiktspunkt		Cykling
	Rastplats		Tillgänglighetsanpassat		Fiske
	Eldplats		Vandringsleder och stigar		Toalett
K	Kommunalt förvaltad, vid frågor vänd er till kommunen.				

31. Tvärstupet

Ett sydväxtberg med lind, hassel och andra värme-gynnade arter som getrams, svartbräken och kungsljus. En vandringsled leder dig upp på toppen. Terrängen är brant och kräver en hyfsat bra kondition. Men utsikten är värt besväret. Läs mer om sydväxtberg i faktarutan.

32. Smörtjärnarna

Här finns gammal barrskog, en bra miljö för många kräv-ande arter så som tjäder, tretåig hackspett och ovanliga lavar. I området finns många gamla gruvhål. En liten kanal som förr ledde vatten till gruvor finns kvar och går mellan Smörtjärnarna. På många håll finns kalk i berg-grunden. Det gör att både ovanliga orkidéer och sällsynta svampar trivs. Flera leder går genom området.

33. Se separat ruta.

33. Gyllbergen

Gyllbergen är ett stort, höglänt och väglöst vildmarksområde som är populärt för friluftsliv året runt. Med ett snösäkert läge, 500 meter över havet, är det på vintern många skidåkare i de preparerade skidspåren.

Vid Gyllbergen kan du uppleva tystnaden och om du har tur också spår efter lodjur och järv i snön. Vid Gylle fåbod står tallar som är 250 år gamla. Mer information finns på Borlänge kommuns hemsida.

Allemansrätten

En unik möjlighet att röra sig fritt i naturen. Men med rätten följer krav på hänsyn och varsamhet. Ledordet för allemansrätten är "inte störa – inte förstöra". Läs mer på www.allemansratten.se

Terrängkörning

Det är förbjudet att köra med motordrivna fordon på barmark. Det gäller även markägaren. Terräng är i stort sett all naturmark, även stigar, motionsspår och vandringsleder. Läs mer på: www.lansstyrelsen.se/dalarna/terrangkorning

Föreskrifter i naturreservaten

I alla naturreservat finns regler, anpassade för just det området, till exempel förbud mot att tälta och göra upp eld. Läs på skylten vid varje reservat vad som gäller. Utöver dessa, gäller alltid allemans-rätten och terrängkörningslagen.

Tänk på detta vid besök i reservaten

Många områden är inte tillgänglighetsanpassade. På webben kan du se vilka som har anpassade leder, fågeltorn eller toaletter. Tänk även på att avlägsna reservat kan sakna mobiltäckning. Skogsbilvägarna dit kan vara privata och alltså bommade delar av året, eller oplogade på vintern.

34. Flygsandfältet vid Dammsjön 🏞️🌳

Vid Dammsjön finns flygsandbildningar från tiden när inlandsisen smälte undan för 9000 år sedan. Sandjorden ger en speciell flora och fauna som trivs i dessa förhållanden. Här finns myrlejonslända och den ovanliga växten mosippa. Badstranden intill är fin och ett populärt besöksmål sommartid.

35. Säterdalen 👤🏞️🏠🏡🌳🌲🐾

Ett besök i Säterdalen är verkligen speciellt. Det känns som att bli förflyttad till södra Sverige eller kontinenten. Ravinerna går som slingrande gröna stråk genom det omgivande platta slättlandskapet. Nere i ravinerna är klimatet varmare. Det bäddar för ett myllrande växt- och djurliv.

Säterdalens skönhet har framhävts av många kulturpersonligheter. Strindberg sa att Säterdalen och Siljan är Dalarnas största tillgångar, då de saknar motstycke i Sverige.

På våren breder först tjocka mattor av vitsippor och blåsippor ut sig i dalen. Sedan följer liljekonvalj, gullpudra, lundarv, springkorn, strutbräken och många fler.

Genom området slingrar sig en vandringsled med möjlighet till både kortare och längre turer. I anslutning till reservatet finns Säterdalens folkets park med en populär lekplats, turist-fäbod och matservering. Läs mer på www.saterdalen.se

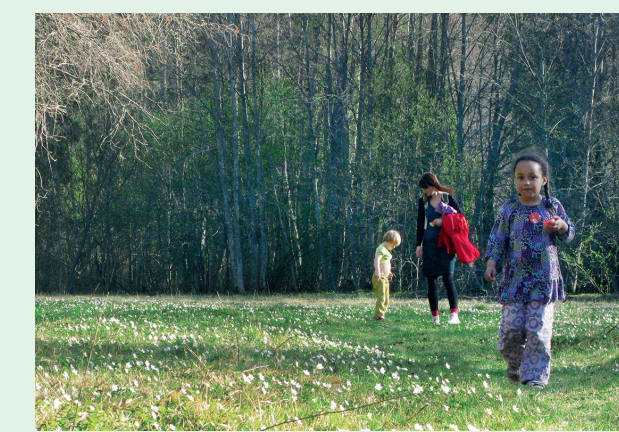

Foto: Lena Bredén

36. Risshytte hage 🌳

Följ stigen genom granskogen, passera en gammal ängsmark och kom så småningom fram till ett kärr. Här blommar mängder av orkidéen guckusko i juni – den som aldrig tidigare sett en vilt växande guckusko kan inte annat än att bli imponerad. Tänk på att alla orkidéer är fridlysta och inte får plockas eller grävas upp.

37. Bispbergs klack 🏔️🌳🌲

Bispbergs klack är ett praktexempel på ett sydväxtberg. Det finns flera leder upp till toppen med en utsikt som täcker stora delar av södra länet. Här ifrån kan du se hoppbackarna i Falun, Kupolen i Borlänge och gruvtornen i Garpenberg.

På berget häckar ibland berguv och pilgrims-falk. Därför är det oftast tillträdesförbud kring branterna från vår till sensommar. Se fakta-rutan om sydväxtberg.

Foto: Maria Åke

38. Staktjärn

I nordligaste hörnet av Hedemora kommun finns en urskogsliknande skog. Träden är mycket gamla och på vissa syns spår efter skogsbränders härjningar.

39. Snöberget

Gammal tallskog med ovanliga svampar som blomkåls-svamp, ullticka och dropttaggsvamp. Många tallar är riktiga gammelträd, upp mot 250–300 år.

40. Kasttjärnsberget

På den blockrika höjden Kasttjärnsberget syns spår efter skogsbränder. I den bördiga granskogen växer lunglav frodigt på vissa trädstammar. Kanske ser du även spåren efter den gamla bytomten och fäboden som finns i områ-det.

41. Dalkarlsberget

Här växer en tall- och gransumpskog. Det finns rikligt med döda träd, både liggande och stående.

42–43. Morkullberget och Älgsjöberget

Här växer en barrblandskog med höga naturvärden. I skogen finns mycket död ved. Det gynnar många arter av svampar, insekter och fåglar.

44. Kloster 🏠🌳

Öster om Flinesjön ligger Kloster, ett stort strandbetes-område med ett rikt växt- och fågelliv. Se bild på första sidan. Inte mindre än sex olika hackspettsarter har setts här. Ugglor, havsörn, vadare och sångsvan är också gan-ska säkra kort. Kanske syns även fiskgjusen som jagar över vattnet och spanar efter ett byte. Området beskrivs mer i färgfoldern Hovran.

45. Kvännsen

Reservatet ligger vid den lilla sjön Kvännsen. Här finns en lövträdsrik blandskog, där ovanligt många fågelarter trivs. Speciellt flera olika hackspettsarter som frossar insekter i de döda och döende träden.

46. Valla mosse 🌳

Valla mosse är ett vidsträckt kärr mellan två sjöar. Myren omges av låglänta, barrskogsbeklädda skogsholmar med bårder av lövträd. Här växer snip, tuvsäv, flaskstarr och Dalarnas enda fyndplats för ormbunken kärrbräken.

47. Stadsberget 🌳🏠 K

Stadsberget är en bit av Badelundaåsen. I barrskogen har ovanliga och sydliga växter planterats in, som bergtall, silvergran, douglasgran, druvfläder och snöbär. Här finns också ek och lönn. Motionsspåren och ridstigarna är flitigt besökta av Hedemorabor. Se även faktarutan.

48–50. Se separat ruta.

51. Grådöåsen

Området är en del av Badelundaåsen. Vid Grådö korsas åsen av Dalälven och fortsätter sedan fram till Hede-mora. Åsen är skyddad för sina tydliga strandlinjer efter det forntida ”Stor-Hovran”. Se även faktarutan.

52. Pålsbenning 🌳

I Pålsbenning finns en gammal barrskog med många döda liggande träd. Här växer bland annat svamparna ullticka och rosenticka och orkidéerna knärot och spindelblomster. Mellan Pålsbenning, Blåberget, Hässlen och Realsbo hage går en vandringsled.

53. Blåberget vid Persbo 🌳

Här finns en fin hällmarkstallskog med upp till 300 år gamla tallar. Skogen är en bra miljö för hackspettar och tjädrar. Toppen ligger nära högsta kustlinjen, den högsta nivå som havsytan har legat på. Berget har blivit kraftigt bearbetat av vågsvall så att de kala berghällarna syns vid bergets topp.

48–50. Hovran 🏞️🌳🌲🐾

Det här är en av Mellansveriges viktigaste rast- och häckningslokaler för fåglar. 1989 utpekades Hovran som ett internationellt värdefullt våt-marksområde.

Att så många fåglar rastar här beror på älvens ledlinjeeffekt – den syns bra från luften. Områ-det befinner sig dessutom mitt i den biologiska norrlandsgränsen. Det leder till en blandning av nordliga och sydliga arter – Läs mer i faktarutan.

Under våren rastar svanar, gäss, änder och vadare, men även en hel del rovfåglar, tranor och tättingar.

I **Stadssjön** (48 K) kan fågellivet ses från fina leder i området. Längs Broåleden går det att promenera från Hedemora centrum ned till reservatet.

Lilla Älvgången (49 🐾) är en värdefull slättermark med betade strandängar. Fågeltornet är anpassat för rörelsehindrade.

Stackharen (50) är en ö i Dalälven. Hit kom-mer du bara med båt. Just därför har det blivit en fristad för fågellivet. Bredvid ligger ön Brunnaön som också snart blir naturreservat. Hovran beskrivs mer i en separat färgfolder.

55. Realsbo hage 🌳

Vid Realsbo finns en lövlund och en granskog. I lunden växer askar med ovanliga lavar på stammen. Realsbo-bäcken har skurit ut raviner med frodig växtlighet. En vandringsled går mellan Realsbo hage och Hässlen.

56. Krokbacken

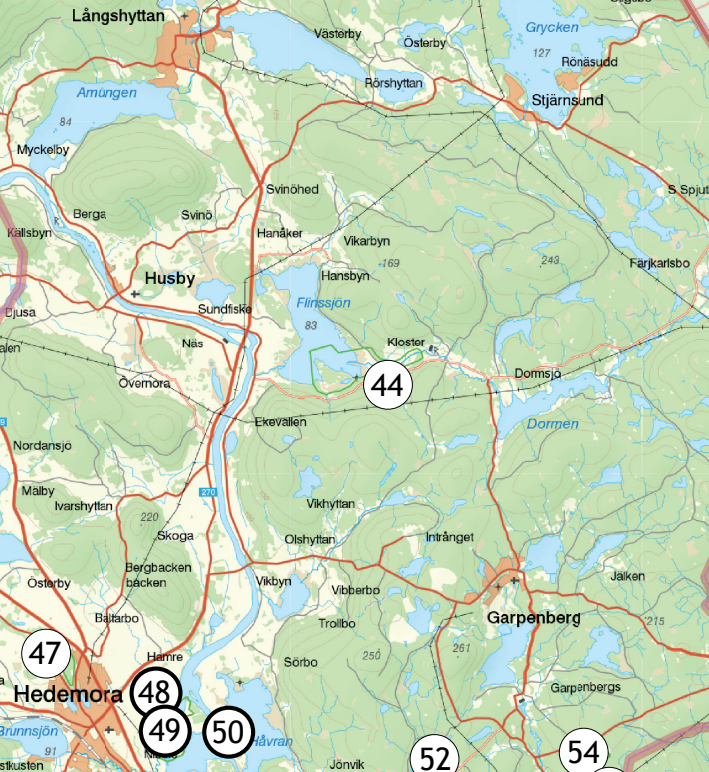
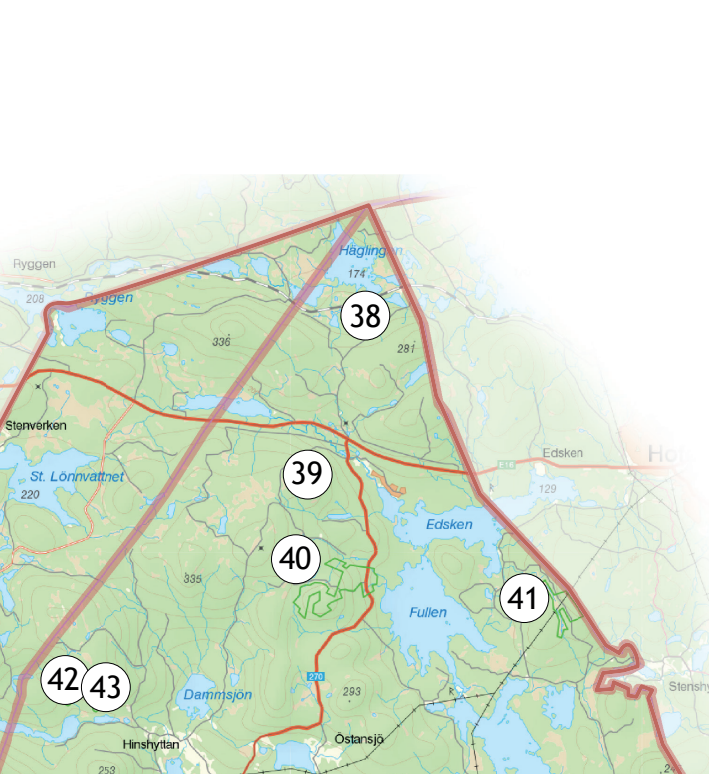
I norra delen av Avesta kommun ringlar Krokbacken fram genom en dalsänka. Bäcken med omgivningar har en hel del gamla träd och död ved, viktigt för många i dag ovanliga insekter och svampar.

57. Gårdsjöarna 🌳🏠

Området ligger runt de två sjöarna Norrgårdsjön och Sör-gårdsjön. Norrgårdsjön är den större och har ett vatten-djup på bara en halv meter eller mindre. I sjön finns ett flertal flytande öar som flyttar sig från år till år. Vissa av dessa öar är mer än 50 meter långa och trädbevuxna. Området besöks ibland av fågelskådare som bland annat kan få se skäggdopping, kricka, grönbena och storskrake. Det finns en markerad led mellan sjöarna.

58. Skissen 🏞️

Skissen är ett omväxlande natureservat med berghällar, sjöar, tjärnar, bäckar, småmyrar och en trevlig blandskog. Allt detta skapar en fin omväxling i landskapet.

59. Tallåsen

Ett 200 meter långt parti av Möklintaåsen som är täckt med grova och gamla tallar.

60–62. Se separat ruta.

63. Bredmossen

Bredmossen är en högmosse, vilket är ovanligt vid den biologiska norrlandsgränsen. Läs mer i faktarutan.

64. Bjurforsbäcken K

Ett tätortsnära område med en vacker bäck och varierande miljö. Vid sidan av bäcken finns en lummig granskog och spår från gamla industrier. Bruksleden tangerar området.

65. Åsboholmen-Isaksboholmen

Två holmar i Dalälven som bara kan nås med båt. Här finns en gammal blandskog med ett rikt fågelliv.

66. Svartån

Svartån är en bäckravin med frodig växtlighet efter den skuggiga bäcken. Här trivs strutbräken, springkorn, hässlebrodd, tibast och trolldruva. Gräset glesgröe har sin enda kända växtplats i Dalarna vid Svartån.

67. Kungsgårdsholmarna-Prostnäset

På Kungsgårdsholmarna växer frodiga lövskogar. Här finns några av Dalarnas grövsta och äldsta ekar. Hela området är väldigt naturskönt med en ständig närhet till älven. Ett besök på våren och försommaren i lövskogarna bjuder på vitsippor och fågelsång.

68. Herrön

Reservatet är en lövskogslädd holme i Dalälven. Skogen består mest av al, sälg, hägg, rönn och björk. Området är viktigt för hackspettar och andra fåglar. Båvern har fällt en del träd som ligger längs stränderna.

69. Ödet

I Ödets gamla granskogar, råder känslan av en riktigt trollskog. Stora stenar och många omkullfallna döda träd, gör området dramatiskt, men svårt att ta sig fram. Men de ovanliga arterna trivs! Aspfjädermossa och lunglav samt tretåig hackspett och mindre hackspett finns här.

60–62. Nedre Dalälvsområdet

Det här är ett gränsland mellan norrlands-naturen och södra Sveriges naturtyper. Här kan du hitta både nordliga och sydliga arter. Framförallt trivs värmekrävande arter som ek, ask och lind. I landskapet kring älven breder vidsträckta odlingslandskap ut sig.

Prästgårdsängen (60 K) är en liten slätter-äng aldeles intill kyrkan i By. Ängen har en rik växtlighet med flera för Dalarna sällsynta arter. Här växer ängshavre, luddhavre och backglim. Gräset flentimotej växer i massor på sin enda lokal i länet.

Delar av **Bysjöholmarna** (61) tillhör en rullstensås. Här finns självföryngrande ekar och många olika vedsvampar, lavar och hackspettar. Bysjöholmarna kan bara nås med båt. Lammön är mest välbesökt och den ö som lämpar sig bäst för strövtåg. Här finns också en markerad stig.

Fullsta (62) är underbart vackert att vandra i. Här finns enbackar och björkhagar med ett rikt fågelliv. Kom hit på våren och ta med kikaren eller vandra omkring i vackra höstfärger under september.

I Nedre Dalälvsområdet finns också **Kungs-gårdsholmarna** (67) och **Herrön** (68).

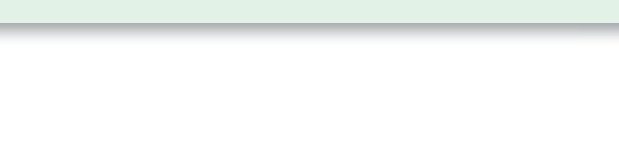

Foto: Lena Bredén

Faktaruta

Sydväxtberg

Ett berg som har en sida som vätrer mot söder, öster eller väster. De soluppvärmda branta håll-arna ger ett varmare lokalklimat. Växterna som finns här, hör ofta till ett sydligare och varmare klimat: hassel, getrams, myskmadra och kungs-ljus.

Badelundaåsen

Den urgamla vägen från Mälardalen upp till Norrland och Norge följde under långa stycken Badelundaåsen, en av de största rullstensåsarna i Sverige. Vid Brunnbäck, söder om Avesta, samt vid Grådö, söder om Hedemora, möts Badelunda-åsen och Dalälven. Åsen och älven har historiskt varit de viktigaste färdvägarna upp mot övre Dalarna. Vid mötet i Grådö låg därför den medel-tida befästningen Grådö skans.

Död ved och skogsbrand

Många av länets naturreservat är skyddade för att där finns många döda och döende träd. Det är ovanligt i modernt brukade skogarna. Död ved och återkommande skogsbränder är något som många av våra hotade arter behöver för att överleva. Därför jobbar länsstyrelsen också mycket med naturvårdsbränningar. Läs mer på www.lifetaiga.se

Den biologiska norrlandsgränsen

I södra Dalarna går naturgränsen mellan norr och söder. Flera arter når här sin nord- eller syd-gräns. I den här regionen finns mycket lövträd och landskapet är inte lika kuperat, som längre norrut.